

עמדת סגל

עמדות סגל הרשות המובאות להלן הינן עמדות מקצועיות המשקפות החלטות ועמדות של הסגל בסוגיות הנוגעות ליישום דיני ניירות ערך. תוכן העמדות המפורסמות מנחה את הרשות והסגל בהפעלת סמכותם והציבור יוכל להשתמש בהן ולהחילן בנסיבות דומות.

י"ב אב תשפ"ג

30 יולי 2023

עמדת סגל חשבונאית 9-13 : מדידת הפסדי אשראי בדוחות חברות האשראי החוץ

בנקאי

רקע

מאז שנת 2011 ריבית בנק ישראל הייתה במגמת ירידה כאשר משנת 2015 התייצבה הריבית על שיעור אפסי שנע בין 0.1%-0.25%. החל מחודש אפריל 2022, במענה לאינפלציה הגוברת ובהמשך להעלאות ריבית של בנקים מרכזיים בעולם, החליט בנק ישראל להעלות את הריבית בישראל, אשר עלתה בחדות ובעקביות עד לרמתה הנוכחית העומדת נכון למועד זה על 4.75%. כמו כן, בהתאם לתשואות הנצפות בשוק האג"ח ריבית בנק ישראל צפויה להמשיך להיות גבוהה משמעותית מזאת ששררה בשנים קודמות.

השינוי בסביבת הריבית וקצב השינוי המהיר המקשה על הסתגלות הדרגתית אליו, מביא חלק מהלווים המסתמכים על אשראי למימון פעילותם, ובפרט לוויים אשר פעילותם אינה מייצרת מקורות מספקים לשירות החוב המממן את פעילותם, לקצה גבול יכולתם הפיננסית. תנאים אלה עלולים להביא למצב שלווים כאמור יתקשו לעמוד בפירעון הלוואות שלקחו, בין היתר מחברות אשראי חוץ בנקאי אשר נסחרות בבורסה.

סעיף 5.5.52 לתקן דיווח כספי בינלאומי 9: "מכשירים פיננסיים" (להלן: "התקן"), קובע כי בעת מדידת ההפרשה להפסדי אשראי, "ישות תתאים נתונים מהעבר, כמו ניסיון הפסדי אשראי, על בסיס נתונים ניתנים לצפייה שוטפים על מנת לשקף את ההשפעות של התנאים השוטפים ואת התחזיות שלה לתנאים עתידיים, אשר לא השפיעו על התקופה שעליה מבוססים נתוני העבר..."

ניסיון הסגל מלמד כי חברות אשראי נוהגות לבסס את מדידת הפסדי האשראי על ניסיון העבר שלהן מהשנים האחרונות בהן שררה רמת ריבית נמוכה ואף אפסית כמפורט לעיל. **לדעת הסגל בעת הזאת יהיה זה בלתי סביר להשתמש בניסיון הפסדי האשראי מבלי לבצע התאמות משמעותיות לתנאים הכלכליים השוררים כיום כמפורט לעיל. התאמות כאמור צפויות להוביל לעליה משמעותית בגובה ההפרשה להפסדי אשראי.**

לצד זאת ובעקבות ליקויים שנמצאו במספר מקרים בעת האחרונה, בין היתר במסגרת ממצאי ביקורת שנערכת על ידי מחלקת ביקורת והערכה בנושא ההפרשה להפסדי אשראי, ולאור החשיבות המכרעת של יכולת המשקיעים לנתח את מצב תיקי האשראי מידי רבעון, החליט סגל הרשות לפרסם מספר הבהרות ביחס למדידת הפסדי אשראי וגילויים הניתנים בדוחות של חברות אשראי חוץ בנקאי כמפורט להלן.

עמדת הסגל

1. מדידת הפרשה ספציפית

לרוב, חברות אשראי חוץ בנקאי נוהגות לחשב את ההפרשה להפסדי אשראי בחלוקה להפרשה ספציפית והפרשה כללית. בדרך כלל, כאשר לחברה יש אינדיקציה שלילית ספציפית ביחס לחוב מסוים, היא תבחן אותו באופן פרטני ותקבע את גובה ההפרשה נקודתית לחוב זה. חובות בגינם לא נעשתה הפרשה ספציפית, ייכללו בהפרשה הקבוצתית כשההפרשה בגינם תיקבע על פי מקדם שחושב על ידי החברה בהתאם לקבוצות שהוגדרו, עם מאפייני סיכון דומים.

בעת קביעת גובה ההפרשה הספציפית, יש להביא בחשבון כי בהתאם לסעיף 5.5.17 לתקן, "ישות תמדוד הפסדי אשראי חזויים של מכשיר פיננסי בדרך שתשקף: (א) סכום בלתי מוטה ומשוקלל הסתברות שנקבע על ידי הערכת טווח של תוצאות אפשריות...". בהמשך לכך, בהתאם לסעיף 5.5.41 "אומדן של הפסדי אשראי חזויים משקף תמיד את האפשרות שהפסד אשראי יתרחש והאפשרות שהפסד אשראי לא יתרחש גם אם התוצאה הסבירה ביותר היא שלא יהיה הפסד אשראי". לעמדת סגל הרשות ובהתאם לאמור בתקן, חוות דעת לפיה סיכויי הגבייה בתיק הם גבוהים אינה מספקת כשלעצמה כדי לטעון שאין צורך ביצירת הפרשה להפסדי אשראי על החוב. במצבים כגון אלו על החברה להביא בחשבון את ההסתברות לכל אחד מהתרחישים האפשריים ביחס להתפתחות החוב ולהפריש בהתאם לתוחלת ההסתברויות. בנוסף, גם במצב שבו החוב מובטח בבטוחה ששוויה עולה על גובה החוב, יש להביא בחשבון את היכולת לאמוד כראוי את שווי הבטוחה¹ וכן לתת ביטוי לתרחישים שונים לגבי ערך הנכס במועד המימוש במקרה של כשל. לעניין זה סגל הרשות מסב את תשומת הלב כי קיימת קורלציה בין תנאים כלכליים הגורמים לכשל חוב לבין תנאים כלכליים הפוגעים בערך נכסים ולכן סביר יהיה להניח שבתרחיש של כשל, גם ערך הנכס המגבה ייפגע.

2. פריסות חוב

חברות אשראי חוץ בנקאי נוהגות (וחלקן אף כפרקטיקה מקובלת) להעניק דחיה לחובות טרם הגיע מועד פירעונם (להלן: "פריסת חוב"). באופן דומה בחברות עם פעילות ניכון שיקים פריסת חוב נעשית באמצעות קבלת שיק חדש שמועד הפירעון שלו מאוחר (לעיתים –

¹ כשלעניין זה, אם אין לתאגיד נושאי משרה או עובדים בעלי מומחיות מוכחת להערכת שווי הנכסים, עליו לעשות שימוש במומחים חיצוניים.

משמעותית) ממועד הפירעון של השיק אותו הוא מחליף (להלן: "גלגול שיק"). במקרים רבים בעת גלגול שיק חל אף שינוי במושך השיק. במלים אחרות, החברות מאפשרות ללקוחותיהן להחליף שיקים שנמסרו להן בשיקים אחרים, לעיתים אף כנגד שיק עצמי של הלקוח חלף שיק של צד ג', מבלי שהתקבל בגין השיק המקורי תקבול כלשהו.

לעמדת סגל הרשות, **בהעדר ראיות חזקות המעידות אחרת, חזקה כי ביצוע פריסת חוב או גלגול שיק ביחס לחוב מסוים מהווה אינדיקציה לעלייה בסיכון האשראי של החייב אשר אמורה לבוא לידי ביטוי בשיעור ההפרשה להפסדי אשראי בגינו.**² סתירת החזקה אפשרית לעמדת הסגל רק במקרה של פריסת חוב שבוצעה כחלק ממהלך העסקים הרגיל של החברה ובתנאי שלחברה יהיה מידע מבוסס, מהימן ומתועד המוכיח כי גם ללא הפריסה היה ביכולתו של הלקוח לשרת את החוב במועד פירעונו המקורי, ורק מטעמי יעילות תפעולית החוב לא נפרע בפועל במועד הפירעון המקורי ונקבע לו מועד פירעון חדש.³

יובהר, כי בעת ביצוע פריסת חוב/גלגול שיק ביחס להלוואה מסוימת (וקל וחומר – במקרה של פיגור בתשלום), יש לראות בסך יתרת החוב של החייב/המושך, בהתאמה, ככזו לגביה קיימת אינדיקציה לעלייה בסיכון האשראי. על כן במצבים כאמור, אין להתייחס אך ורק ליתרת החוב שמועד פירעונה המקורי חלף, שכן האינדיקציה להרעה מעידה על כלל יתרת חשיפת סיכון האשראי הקשורה לחייב/מושך.⁴

לצד העיקרון המתואר לעיל להלן מספר דגשים נוספים הנוגעים לפריסת חוב וגלגול שיקים:

2.1. טבלת פילוח לפי מועדי פירעון - פרק תיאור עסקי התאגיד

בפרק תיאור עסקי התאגיד, נוהגות החברות לכלול טבלה בה מפורטים מועדי הפירעון של תיק האשראי, בפילוח לפי ימי פירעון (עד 30 יום, בין 31-60 יום וכיוצ"ב) ובמצטבר. לעמדת הסגל, הצגת חובות בפיגור וחובות שלגביהם בוצעה פריסת חוב או שיקים שגולגלו⁵ (להלן: "חובות מנוטרלים") כחלק מכלל החובות (לדוגמא – הצגת חובות בפיגור כחלק מהחובות העומדים לפירעון בטווח הקצר ביותר) אינה נאותה. על מנת שטבלה זו תספק מידע רלוונטי למשקיעים אודות מועדי הפירעון החזויים של תיק האשראי את החובות המנוטרלים, יש להציג בשורה נפרדת, שכן בשל השיקולים שהוצגו לעיל הוודאות ביחס למועד פירעונם נמוכה יותר משאר התיק, ומטרת

² מסיבה זאת סגל הרשות הדגיש בעמדת סגל חשבונאית 8-13 כי במסגרת הצגת גיול אשראי, יש להציג כחובות שאינם בפיגור אך ורק חובות שטרם הגיע מועדם פירעונם המקורי. משמעות הדבר היא כי כל החובות שמקורם בגלגול שיק או בפריסת חובות יש להציג בנפרד. במילים אחרות ובהקשר של פעילות ניכיון שיקים, אין להציג במסגרת חובות שאינם בפיגור, שיקים שלא הומחו לחברה בתמורה למזומן.

³ סתירת חזקה זו אינה רלוונטית לפעילות ניכיון שיקים ושם יש להניח בכל מקרה של גלגול שיק, כי למושך השיק היה קושי לפרוע את השיק במועדו החוזי. זאת מאחר שהלקוח שהמחה את השיק לא נדרש לפרוע את השיק ולכן אין סיבה אחרת לכך שהוא יבקש לגלגל אותו.

⁴ מטעם זה גם בביאור גיול אשראי בדוחות, יש להציג בסכומים שבפיגור את כלל יתרת החוב של הלקוח שנכנס לפיגור ולא רק את הסכום שבפיגור וכן במסגרת עמודת הסכומים שנפרסו או גולגלו יש להציג את יתרת החוב של הלקוח שנדרש לפריסה או לגלגול.

⁵ כמפורט לעיל, כל שיק שבידי החברה ואשר לא נרכש כנגד מזומן ייחשב לשיק שגולגל.

ההפרדה בין סוגי החובות היא לשקף זאת⁶. למען הסר ספק, יובהר כי כפי שתואר לעיל, פריסת חוב היא כל שינוי במועד הפירעון המקורי של הלוואה, אלא אם במועד הפירעון המקורי מתקיימות הנסיבות לסתירת החזקה, כמפורט לעיל. ככל שלעמדת החברה מתקיימות הנסיבות לסתירת החזקה, ולכן קיימים חובות בגינם שונה מועד הפירעון המקורי שאינם כלולים בחובות המנוטרלים, יפורטו הראיות עליהן הסתמכה החברה בקביעתה כי גם ללא הפריסה היה ביכולתו של הלקוח לשרת את החוב במועד פירעונו המקורי.

2.2. ההשפעה של פריסת חוב על חישוב ההפרשה להפסדי אשראי

2.2.1. מגמת עלייה בפריסת חוב

כאמור לעיל, חברות נוהגות לחשב את ההפרשה להפסדי אשראי על בסיס סטטיסטיקה של ביצועי עבר. כפי שהוסבר לעיל, בהתאם לדרישות התקן בעת חישוב ההפרשה יש להתאים את נתוני העבר למצב הנוכחי. לפיכך בעת הסתמכות על נתוני עבר על חברה לבחון האם התיק בכללותו מורכב משיעור גבוה יותר של חובות בפיגור או חובות שנפרסו או גולגלו ובמקרה זה להגדיל את שיעור ההפרשה באופן שמתחשב בשינוי במאפייני התיק.

2.2.2. חישוב סטטיסטיקה היסטורית

במקרים שנבחנו לאחרונה, עלה כי חישוב הסטטיסטיקה ההיסטורית של החברה, לצורך קביעת מקדמי ההפרשה להפסדי אשראי, נעשה באופן אשר מתחשב בכשלי אשראי בפועל (קרי - חובות אבודים) בתקופות עבר ביחס לסך האשראי כבסיס לקביעת שיעור ההפסד הצפוי. לעמדת הסגל, לאור הפרקטיקה של דחיות וגולגולים, וכן שיעור ההלוואות הגבוה שנמצא בפיגור בחלק מהחברות, אופן החישוב כמתואר מהווה מקור להטיות ומספק בסיס שאינו מהימן לחישוב ההפרשה.

לעמדת הסגל בעת חישוב הסטטיסטיקה ההיסטורית אשר מובאת בחשבון בחישוב ההפרשה, ניתן להביא בחשבון כהלוואות תקינות רק ממסרים וההלוואות אשר בפועל נפרעו באמצעות מזומן. לגבי חובות אשר חלף מועד פירעונם אך טרם נמחקו (הלוואות בפיגור) - אלו יובאו בחשבון לצורך הסטטיסטיקה כהלוואות שלא נפרעו בהתאמות הנדרשות המשקפות את הערכות התאגיד לגבי סיכויי הפירעון של הלוואות אלו. לגבי הלוואות שלא נפרעו במזומן אלא נפרסו או גולגלו בהלוואות אחרות – בגין הלוואות אלו יש

⁶ יובהר כי סכום החובות המנוטרלים יהא זהה לסכום האשראי בפיגור וכן חובות שלא נפרעו במועד פירעונם המקורי כפי שאלו מוצגים בגיול האשראי בדוחות הכספיים.

לבצע התאמה לנתונים הסטטיסטיים באופן שיביא בחשבון הערכות לגבי סיכויי הפירעון במועד המקורי ללא גלגול/פריסה. ההתאמות המתוארות לעיל חשובות במיוחד בחברות אשראי אשר להם היסטוריה מצומצמת (או צמחו בשיעורים גבוהים בשנים האחרונות) כך שבסיס הנתונים שלהם מסתמך במידה רבה על הלוואות שניתנו בשנים האחרונות ואשר לגביהן לא מוצו המחיקות.

2.2.3. ערך הזמן של הכסף

בהתאם לסעיפים 5.5.28 ו-5.5.29 לתקן: "מאחר שהפסדי אשראי חזויים מביאים בחשבון את הסכום של התשלומים ואת עיתויים, הפסד אשראי נוצר גם אם הישות צופה שהיא תקבל את התשלומים במלואם, אך במועד מאוחר יותר מהמועד החוזי". לאור האמור סגל הרשות מדגיש כי חברה אשר צופה בעת הערכת הפסדי אשראי חזויים, פירעון המבוסס על דחיה או מימוש נכסים משועבדים, צריכה להביא בחשבון את השפעת היוון התזרימים בגין דחיה אפשרית במועד הגביה ביחס למועד החוזי. השפעה זו עשויה להיות מהותית בחברות האשראי החוץ בנקאי במיוחד לאור הריבית האפקטיבית הגבוהה של ההלוואות שהן מעמידות, מהן נגזר שיעור ההיוון לחישוב השפעת הדחיה. בנוסף, בהתאם לסעיף 5.4.3 לתקן, "כאשר תזרימי המזומנים החזויים של נכס פיננסי נקבעים מחדש במשא ומתן או מתוקנים בדרך אחרת, והמשא ומתן או התיקון לא הביאו לגריעתו של הנכס הפיננסי בהתאם לתקן זה, ישות תחשב מחדש את הערך בספרים ברוטו של הנכס הפיננסי ותכיר בדוונת או הפסד מתיקון ברווח או הפסד. הערך בספרים ברוטו של הנכס הפיננסי יחושב מחדש כערך הנוכחי של תזרימי המזומנים החזויים שנקבעו מחדש במשא ומתן או שתוקנו, מהוונים בשיעור הריבית האפקטיבי המקורי של הנכס הפיננסי".

לנוכח האמור, בעת פריסת חוב או גלגול שיק (בהנחה שלא מדובר באירוע המביא לגריעת הנכס הפיננסי המקורי), אם החברה אינה מקבלת פיצוי בגין הדחיה המשקף לפחות את הריבית האפקטיבית המקורית של ההלוואה, על החברה להכיר בהפסד מידי (מלבד ההפסד הנובע מהפסדי אשראי צפויים). למותר לציין, כי גם במקרה שבו גלגול השיק מטופל כגריעת הנכס הפיננסי המקורי והכרה בנכס פיננסי חדש, יוכר הפסד המבטא את העובדה כי השווי ההוגן של השיק החדש והנדחה נמוך יותר לאור רכיב ערך הזמן של הכסף, בגין הדחייה במועד קבלת מזומן.

יודגש כי בשני המקרים (ועל אחת כמה וכמה במקום שבו אשראי נכנס לכשל ולפיכך יש להגדיל את ההפרשה להפסדי אשראי בגינו), לא ניתן להציג את

מחלקת תאגידים

ההפסד שיוכר כתיאום כלפי מטה של הכנסות הריבית שנצברו ממועד ניכיון
השיק עד מועד הגלגול אלא יש להציג אותו בנפרד.